

RELIGINIO ATSIVERTIMO BRUOŽAI IR PRASMĖ

Vaineta Juškienė, Iveta Piktuižytė

Klaipėdos universitetas

Anotacija

Dabarties visuomeninės ir individualios dvasinės krizės verčia aktualizuoti žmogaus atsigręžimo į Dievą reikšmingumą. Bažnyčia skatina iš naujo įvertinti religinio atsivertimo svarbą ir reikšmę, numatant įvairių socialinių bei asmeninių dvasinių patologijų prevenciją. Šiame kontekste kyla religinio atsivertimo, kaip daugiasluoksniu reiškinio, aptarimo ir detalizavimo problema. Straipsnyje atsivertimo reiškinys analizuojamas teoriniu aspektu. Remiantis mokslinės literatūros ir Bažnyčios dokumentų analize bei sisteminimu, aptariama religinio atsivertimo samprata, išryškinant galimą šio reiškinio tipologiją bei sąvokos aptarties įvairiapusiškumą. Atsižvelgiant į šio reiškinio pasireiškimo lygmenį asmens gyvenime, skiriamos vidinės ir išorinės atsivertimo apraiškos, kurioms būdingas permanentiškumas. Pristatomas religinio atsivertimo proceso modelis, analizuojama atsivertimo dinamika ir ypatumai.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: religija, atsivertimas, tikėjimas.

Abstract

Present social and personal spiritual crises make it necessary to actualize the significance of a personal return to God. The Church invites to evaluate again the importance of religious conversion in preventing various social and personal spiritual pathologies. In this context, discussion and specification of a multidimensional phenomenon of religious conversion is problematic. Following the objectives of the Church to deepen the faith and renew evangelisation, this research aims to answer the following scientific questions: what are the typical features of a religious conversion? What are the factors that can influence the dynamics of this process? What are the changes a personal religious conversion may inspire? This article presents a theoretical analysis of a phenomenon of conversion. The research has shown that personal transformation and existential fulfillment of one's personal life is an essential meaning of a religious conversion. Religion performs a positive psychotherapeutic function, it gives a meaning to a human existence and contributes to a personal maturity, also leads to a wholesome relationship with God where the meaning of human existence is completely fulfilled. Religious conversion may be considered as one of the fundamental elements of a spiritual health within the context of the present life challenges.

KEYWORDS: Religion, Conversion, Faith.

Įvadas

Žmogus – ieškanti būtybė, žvelgianti į savo gelmes, bandanti identifikuoti savo vietą kitų žmonių ir visos Visatos kontekste bei įminti savo būties paslaptis. Atsakymų į esminius gyvenimo prasmės klausimus žmogaus egzistencijos plotmėje visais laikais ieškojo įvairių sričių specialistai. Prigimtinė santykio su antgamtine Šventybe paieška istorijoje reiškėsi įvairiomis religijomis ir religiniais veiksmais bei garbinimo formomis. Kaip teigia Bažnyčios Magisteriumas, Dievo troškimas įrašytas kiekvieno žmogaus širdyje ir tik Dieve žmogus gali surasti tiesą ir laimę. Dievo malonės ir žmogaus laisvės sąlytyje žmogus į prabilusį Dievą atsiliepia tikė-

jimo aktu (Katalikų Bažnyčios katekizmas (toliau – KBK), 2012, §27). Tokio subjektyvaus santykio su Šventybe patyrimas dažnai baigiasi esminiu lūžiu žmogaus gyvenime, kaip religinio atsivertimo pasekmė. Religinis atsivertimas apima vidinį procesą, persmelkiantį visą žmogaus asmenybę, ir yra lūžis, iš esmės transformuojantis žmogaus gyvenimą.

A. Mahoney ir K. Pargament (2004) nuomone, *religinis atsivertimas* – labai plati sąvoka, apimanti tiek dvasinį atsivertimą, tiek platų spektrą kultūrinių, socialinių, teologinių ir psichologinių aspektų. Nors kai kurie psichologijos mokslo atstovai žavėjosi religiniais-dvasiniais atsivertimais, ši „subkategorija“ didesnio mokslininkų dėmesio nesulaukė. Daugumą mokslinių studijų apie religinį atsivertimą atliko antropologai ir sociologai, kurie didesnę dėmesį telkė ne į žmoguje vykstančius vidinius dvasinius procesus, bet į atsivertimo išraišką socialinėje srityje, įsitraukimą į religinę bendruomenę ir t. t. Vis dėlto nė vienai psichologijos mokslo šakai ar srovei nepavyko visiškai eliminuoti religinio fenomeno, tačiau neretai čia jam būdingas epizodiškumas. Žmogaus religiniais išgyvenimais domėjosi daugelis šios srities mokslininkų: E. Erikson, E. Fromm, A. Maslow, G. Allport, C. Jung, W. James, E. Starbuck, V. Frankl. Sociologinius šio reiškinio aspektus tyrinėjo amerikiečių mokslininkai J. Lofland ir R. Stark, L. Rambo ir kiti. Religinio atsivertimo proceso dvasinį lygmenį aptarė lietuvių mokslininkai K. Trimakas ir A. Paškus, išryškindami mintį, kad religijos prasmė slypi pačios būties plotmėje.

Popiežius Jonas Paulius II pabrėžė: „Atsivertimas nuo pat pradžių pasireiškia visišku ir radikaliu tikėjimu, nei ribojančiu Dievo dovaną, nei kliudančiu ją priimti be išlygų. Sykiu jis pradeda dinamišką ir visą gyvenimą trunkantį procesą, kuris reikalauja nuolatinio perėjimo iš gyvenimo pagal kūną į gyvenimą pagal Dvasią. Atsiversti reiškia asmeniškai apsispręsti priimti išganingą Kristaus viešpatavimą ir tapti jo mokiniu“ (Popiežius Jonas Paulius II, 1990, §46). Įgyvendinant Tikėjimo metais¹ Bažnyčios iškeltus evangelizacijos atnaujinimo tikslus (Popiežius Benediktas XVI, 2011, §12)² aktualu kalbėti apie religinį atsivertimą, kaip apie kokybinį pokytį tiek asmenine, tiek bendruomenine prasmėmis bei kaip apie svarbų dvasinio atsparumo prieš socialines ir asmenines patologijas veiksnį dabarties visuomenėje. Šiame kontekste kyla religinio atsivertimo, kaip daugiasluoksnio fenomeno aptarimo bei detalizavimo, problema. Įgyvendinant Bažnyčios keliamus tikėjimo gilinimo ir evangelizacijos atnaujinimo tikslus, šiuo tyrimu siekiama atsakyti į mokslinius klausimus: kokie bruožai būdingi religiniam atsivertimui?

¹ Popiežius Benediktas XVI paskelbė *Tikėjimo metus*, kurie prasidėjo 2012 m. spalio 11-ąją, penkiasdešimtųjų Vatikano II susirinkimo pradžios metinių dieną ir baigėsi 2013 m. lapkričio 24-ąją, Kristaus Karaliaus sekmadienį.

² Apaštališkasis laiškas *motu proprio* forma, kuriuo skelbiami Tikėjimo metai *Porta Fidei* (toliau – PF).

Kokie veiksniai daro įtaką jo dinamikai? Kokius pokyčius gali skatinti asmeninis religinis atsivertimas?

Šio straipsnio tyrimo objektas – religinis atsivertimas.

Tyrimo tikslas – aptarti religinio atsivertimo bruožus ir prasmę.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, Bažnyčios dokumentų analizė, sisteminimas.

Tyrimas grindžiamas šiomis metodologinėmis nuostatomis:

- neotomistinės filosofijos ir teologijos idėjomis apie žmogaus dvasinę prigimtį, dvasios ir kūno integralumą bei nuostata, kad svarbiausi asmenybės bruožai tampa aktualūs tik santykiyje su Dievu (Maritenas, 1975; Pukelis, 1998; Jovaiša, 2007);
- Bažnyčios Magisteriumo nuostatomis apie būtinybę autentiškai iš naujo atsiversti į Viešpatį ir per atsivertimą transformuoti visą žmogaus egzistenciją (KBK, 2012, §1426–1432; PF, 2011, §6; Bendrasis katechezės vadovas, 2007, §55).

1. Religinio atsivertimo samprata

Religijos (senovėje kildinta iš lot. *relegere* – rūpestingai laikytis, arba *religare* – surišti) samprata nėra griežtai nustatyta, dažnai ji nusakoma kaip bendravimas su Šventybe, apima teorinius, estetinius bei etinius religinius aktus (Vorgrimler, 2003). Bendriausia prasme „religija yra Dievo ir žmogaus santykis“ (Maceina, 1990, p. 29), dieviškojo ir žmogiškojo polių sąlyčio metu Dievas kviečia žmogų save pažinti, o laisvas žmogaus atsiliepiamas į Dievo kvietimą ir yra tikėjimas (Paškus, 1990). Tokiam tikėjimu grindžiamam santykiui kurti būtinas asmeninis žmogaus atsivertimas.

Religinis atsivertimas, kaip bet kuri kita žmogaus elgesio forma, gali būti tyrinėjamas įvairiais aspektais – teologiniu, filosofiniu, psichologiniu, sociologiniu, antropologiniu ar biologiniu-medicininu. Nuo pasirinkto aspekto priklausys ir *religinio atsivertimo* sąvokos aiškinimas.

Atsivertimo (gr. *metanoia*, lot. *conversio*) sąvoka žymi kiekvieną religinį persiorientavimą, kurį sudaro radikalus ir pamatinis religiniai aktai, kaip stipraus, subjektyviai suvokiamo, religinio išgyvenimo pasekmė. Idealaus atsivertimo pavyzdžiu dažnai laikomas po tiesioginio Dievo įsikišimo sekęs Sauliaus atsivertimas į Paulių (Apd 9, 1–22) (Vorgrimler, 2003). L. Rambo religinį atsivertimą apibūdina kaip sudėtingą, daugiasluoksnį religinio pokyčio procesą, kai asmuo visiškai transformuojasi, paliečiant įvairius gyvenimo aspektus: žmones, įvykius, ideologijas, institucijas, patirtis ir orientacijas (žr. Kim, 2011). W. Reaper, L. Smith (1996) atsivertimą laiko labai svarbia religine patirtimi, kai vieną tikėjimą pakeičia kitas.

Jų teigimu, daugelis žmonių liudija, kad atsivertė patyrę kokį nors ypatingą naujos religijos pasireiškimą.

Atsivertimo terminas iš esmės yra judaizmo, krikščionybės ir islamo sąvoka, vartojama nusakyti žmogaus religinių įsitikinimų ir elgesio radikalų pasikeitimą. Platesne prasme *atsivertimo* sąvoka nusako tiek asmeninius, tiek kolektyvinius pokyčius ir priklausymo tam tikrai bendruomenei pasikeitimą. Šventojo Rašto Senajame ir Naujajame Testamentuose *įsitikinimų* ir *atsivertimo* sąvokos susijusios, joms paaiškinti vartojami tokie išsireiškimai kaip „atgimti iš naujo“, „atgimti iš aukštybių“, „naujas gyvenimas“, „atgimti Kristuje“, „naujas kūrinys“, „būti prikeltam iš mirties“ ir pan. (John, 2007, p. 22). M. Ragaišis (2012) atsivertimą traktuoja siauriau – kaip naują tikėjimo apsisprendimą arba kaip nutrūkusio ar nusilpusio tikėjimo ryšio atnaujinimą. K. Trimako (1996) teigimu, atsivertimas yra vienas įdomiausių, kartu ir sudėtingiausių religinių išgyvenimų. Dauguma tyrėjų sutaria, kad į tikėjimą dera žvelgti kaip į pamažu vykstantį dinamišką, kintantį procesą, tęstinį mąstysenos ir elgsenos pasikeitimą, o ne vienkartį aktą. Krikščionių tikėjime vartojama *atsivertusiųjų atsivertimo* sąvoka, kuri nusako nuolatinio, kasdienio tikinčiųjų atsivertimo būtinybę, kaip esminį augimo Dievuje pagrindą. Neretai religinis atsivertimas yra didžiausio pokyčio žmogaus gyvenime forma. Konvertitų transformacijos proceso pobūdį lemia konvertitų motyvai, paremti išgyvenama pokyčio patirtimi (John, 2007, p. 22).

Teologiniu požiūriu, atsivertimas yra ne įdėtų žmogaus pastangų, bet išankstinės Dievo malonės padarinys. Ji „teikia prasmės pilnatvės Dievo ateityje viltį; ji taip pat leidžia įžiūrėti gyvenimui priešiškas laikysenas – atsivertimą, kai atsiskaitoma orientuotis į vartojimą ir prisiimama atsakomybė už kūriniją“ (Vorgrimler, 2003, p. 73).

2. Religinio atsivertimo tipai

Atsižvelgiant į individualų asmens aktyvumą atsivertimo atžvilgiu, galima skirti *aktyviojo* ir *pasyviojo* atsivertimo tipus. Esant aktyviajam atsivertimui, asmuo atsiverčia dėl pasikeitusių religinių įsitikinimų, laisvai pasirenka ideologiją ir religinę grupę. Pasyvusis atsivertimas įvyksta veikiant išorinėms aplinkybėms ir yra nulemtas įvairių socialinių veiksnių, tarpasmeninių santykių, pvz., vedybinis atsivertimas, kai perimama situoktinio religija, nenuoširdus tik išorinis religijos priėmimas ar pakeitimas siekiant socialinės ar ekonominės naudos, dėl saugumo ar baimės ir pan. Tokiu atveju religinis turinys asmeniui nėra svarbus (Mahoney ir kt., 2004).

Atsižvelgiant į tai, kokiame asmens gyvenimo lygmenyje pasireiškia, galima kalbėti apie *vidinį dvasinį atsivertimą* ir atsivertimo *išorinį* pasireiškimą. Esant

vidiniam dvasiniam atsivertimui, vyksta asmens vidinis persiorientavimas santykiuose su Šventybe. Dvasinis atsivertimas iš esmės perkeičia asmenį ir gyvenimo orientaciją, asmens gyvenimo centru tampa santykio su Šventybe kūrimas, tai tampa asmens gyvenimo centru. Dėl to asmens gyvenimas keičiasi: santykiai su žmonėmis, įpročiai, mąstymo būdas, emocinės reakcijos. Dvasinis atsivertimas radikaliai pakeičia asmens suvokimą apie jo tapatumą, Šventybę, santykius ir asmens vietą visatoje (Mahoney ir kt., 2004). A. Mahoney ir K. Pargament (2004) skiria du dvasinio atsivertimo aspektus: psichologinį (įvykę vidiniai psichologiniai pasikeitimai) ir dvasinį (Šventybės vietos asmens gyvenime pasikeitimas). Esant vidiniam dvasiniam atsivertimui galima nusigręžti nuo netikėjimo į tikėjimą arba vieni religiniai įsitikinimai keičiami kitais.

Išoriškai religinis atsivertimas gali reikštis įsitraukimu į tam tikrą religinę konfesiją ar grupę. Asmens pamatinės vertybės, gyvenimo būdas pakeičiami, atsižvelgiant į naujos religinės grupės ideologiją. Tai gali būti tarpreliginis atsivertimas, pvz., į krikščionybę, islamą, budizmą ar kt., arba perėjimas iš vienos religinės denominacijos į kitą, pvz., protestanto atsivertimas į katalikų tikėjimą, musulmonų šiitų – į sunitų ir pan. (Mahoney, Pargament, 2004).

W. James, aiškindamas atsivertimo reiškinių, skiria 2 atsivertimo būdus:

1. Lėtas, laipsniškas ir sąmoningas, senų įpročių keitimas į naujus, morališkus ir dvasinius. Tikėjimo augimas trunka kelias dienas, mėnesius ar metus, vyksta gyvenimo tikslų apmąstymas, apsisprendus pamažu išsprendžiamos problemos.
2. Staigus, netikėtas, sąmoningai nepasiruošus: atsiverčiama akimirksniu religinio išgyvenimo metu atpažinus Esantįjį. Tokie atsivertimai pasitaiko retai, jiems būdingi esminiai bruožai – netikėtumas, dramatiškumas ir trumpas laiko tarpas (žr. Trimakas, 1996, p. 48).

Nepaisant religinio atsivertimo tipo, šiam reiškiniui būdingas tęstinumas, atskleidžiantis per atsivertusiojo vidinę ir išorinę elgseną bei jos padarinius.

3. Religinio atsivertimo eiga

San Francisko Teologijos seminarijos psichologijos ir religijos profesorius L. R. Rambo teigia, kad norint geriau suprasti atsivertimo reiškinių, jį aiškinti ir tyrinėti privalu tarpdisciplininiu lygmeniu. Atsivertimą jis traktuoja kaip religinio pasikeitimo procesą, kuriam įtakos turi daugybė skirtingų įvykių, patirčių, ideologijų, žmonių, institucijų, ir visų šių veiksnių sąveika laike. Integruotam atsivertimo aiškinimui pritaria ir kiti autoriai. Amerikiečių mokslininkai J. Lofland ir R. Stark (1965) pateikė modelį, pagal kurį atsivertimas yra procesas, apimantis 7 fazes. Šių autorių modelio pagrindu L. R. Rambo pasiūlė sisteminių religinio atsiverti-

mo proceso modelį (1993), kuris parodo šio proceso sudėtingumą ir sunkumus jį apibrėžiant (žr. Kim, 2011). Remiantis šiais autoriais, atsižvelgiant į asmeninius, socialinius, kultūrinius ir religinius veiksnius, religinio atsivertimo procesas skirstomas į 7 fazes (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Religinio atsivertimo proceso modelis

Religinio atsivertimo fazė	Veiksniai, kuriuos būtina įvertinti
1 fazė: Kontekstas	Atsivertimą palengvinantys arba apsunkinantys veiksniai
2 fazė: Krizė	Gali būti asmeninė ir / ar socialinė
3 fazė: Ieškojimas	Potencialaus konvertito tikslinga veikla atsivertimo atžvilgiu
4 fazė: Susitikimas	Kito pripažinimas ir priėmimas
5 fazė: Sąveika	Didesnis įsitraukimas į naujas patirtis visais lygmenimis
6 fazė: Įsipareigojimas	Savęs identifikavimas naujoje tikrovėje
7 fazė: Pasekmės	Įsitikinimų, elgsenos, identiteto transformacija, kaip naujo įsipareigojimo pasekmė

Sudaryta remiantis J. Lofland, R. Stark (1965), L. Rambo (1993)

Pateiktas religinio atsivertimo proceso modelis siūlo kiekvieno religinio atsivertimo tyrinėjimą pradėti konvertito gyvenimo konteksto įvertinimu. Įvertinus konvertito gyvenimo kontekstą ir galimas krizės patirtis, asmens atsivertimo procese galima identifikuoti tolesnes ieškojimo, susitikimo, sąveikos bei įsipareigojimo fazes. Nuosekliai išanalizavus visas atsivertimo aplinkybes skirtingose fazėse, galima vertinti paskutinį atsivertimo proceso etapą – pasekmes, t. y. įvykusius konvertito gyvenimo pokyčius. Tik realių pokyčių raiška patvirtina įvykusio atsivertimo faktą.

1. Kontekstas. Mokslininkai teigia (Ragaišis, 2012), kad asmens gyvenimo kontekstas atsiverčiant atlieka svarbų vaidmenį. Nepasitenkinimą kelianti socialinė ir kultūrinė (makro-) aplinka gali paskatinti pokyčių troškimą ir naujų galimybių siekį. Šeima, religinė bendruomenė ar artima kaimynystė (mikroaplinka) atlieka svarbų vaidmenį puoselėjant asmens tapatybės ir bendrystės jausmus, kurie taip pat svarbūs atsiverčiant.
2. Krizė. Daugelis atsivertimo tyrinėtojų sutinka, kad visi atsivertimo procesai prasideda dėl kokios nors krizės. Ilgalaikiai stresoriai, vidiniai ir tarpasmeniniai konfliktai siejami su religiniu atsivertimu (Mahoney, Pargament, 2004). Ribinę situaciją išgyvenantis žmogus patiria, kad išorinės gyvenimo sąlygos nėra patikima atrama, o jai subyrėjus žmogus atgręžiamas į save patį (Kunzmann, Burkard, 1998). Krizinių situacijų sunkumai

- kelia gyvenimo įprasminimo klausimus, atsiranda poreikis ieškoti alternatyvių prasmės aiškinimo sistemų.
3. Paieška. Šiame procese žmogus siekia asmeninio augimo, vidinės tuštumos užpildymo, ieško gyvenimo tikslo ir prasmės. Pasak M. Ragaišio (2012), klasikinės religijos psichologijos požiūriu atsivertimas yra labiau pasyvus procesas, vykstantis įsikišus Dievui arba tam tikriems asmenims, kai žmogus įsitraukia į religinę bendruomenę. Tačiau kaip atsakas į krizę gali būti ir aktyvus asmeninis ieškojimas, juk „savo autentišku ir originaliu pagrindu žmogus yra didysis Dievo „ieškotojas“, o Dievas – svarbiausias „Ieškomasis“ (Biolo, 1992, p. 16). Dievas kiekvieną žmogų nuolat kviečia Jo ieškoti, kad žmogus gyventų ir surastų laimę, šis ieškojimas reikalauja visų žmogaus proto pastangų, jo geros valios, „tiesios širdies“ (KBK, 1996, §30).
 4. Susitikimas. Sociologijoje didelis dėmesys skiriamas potencialaus konvertito ir jį atsiverti skatinančių asmenų sąveikai, kurios pasekmės lemia asmenų amžius, lytis, išsilavinimas, pažiūrų bei asmeninių savybių panašumas, kiti veiksniai. Pastebėta, kad asmens atsivertimo procese reikšmingiausia yra draugystės ar giminystės ryšį su konvertitu turinčių lydinčiųjų asmenų įtaka (Ragaišis, 2012). Žvelgiant teologiškai, asmens religiniuose ieškojimuose įvyksta ieškančio asmens ir Šventybės susitikimas. Įsitikinti, kad Dievas egzistuoja, žmogus gali pasitelkęs intelektualią, intuityvią išvalgą ar religinį išgyvenimą. Visi būdai yra tinkami ir dažnai vienas kitą papildo. Žmogaus galios leidžia jam pažinti asmeninio Dievo buvimą, tačiau, kad žmogus galėtų artimai su Juo bendrauti, šį apreiškimą jis turi priimti tikėjimu (KBK, 2012, §35).
 5. Sąveika. Esant glaudesniems konvertito ir tikinčiųjų bendruomenės ryšiams, giliau pažįstamas jos mokymas ir gyvenimo būdas. Ypatinga reikšmė tenka bendruomenės ir konvertito kuriamo socialinio ryšio raiškai ir lūkesčiams (Ragaišis, 2012). Atsivertimą lemia ir konvertito bei Šventybės sąveikaujant gimstantis santykis. Kaip teigia Bažnyčios Magisteriumas, „tikėti įmanoma tik veikiant malonei ir vidinei Šv. Dvasios pagalbai. Tačiau tiek pat yra tikra, kad tikėjimas yra tikrai žmogiškas veiksmas“ (KBK, 2012, §44). Paveiktas transcendentinio išgyvenimo asmuo tampa dvasingesnis, pagarbiau žvelgia į kitus, suvokia būtinybę keistis Dievo akivaizdoje: atsisakyti savo neigiamų savybių ir stiprinti teigiamas.
 6. Įsipareigojimas. Konvertito apsisprendimas priimti naują gyvenimo būdą vyksta iš naujo permąstant ir suvokiant savo tapatybę, biografiją ir priimant institucinio kulto ženklus (išpažįstant tikėjimą, iniciacijos ritualai ir t. t.). Iš naujo kuriami intensyvūs asmeniniai ir emociniai ryšiai su

bendruomene padeda konvertitui lengviau integruotis ir pradėti naują gyvenimą (Ragaišis, 2012). Tikėjimas iš tikinčiojo reikalauja egzistencinių asmens apsisprendimų, kurie yra esminis tikėjimo pamatas. Įsipareigojimas tikint reikalauja tvirtos nuostatos dėl savo klaidų, pažiūrų kitimo ir gyvenimo, puoselėjant naujas vertybes, atnaujinimo.

7. Pasekmės. Vertinant atsivertimo pasekmes svarbu įvertinti atsivertimo tipą, jo intensyvumą ir trukmę, įvykusių pokyčių mastą ir proceso paveiktus gyvenimo aspektus. Atsivertimo pasekmes galima vertinti subjektyviai konvertito žvilgsniu ar iš šalies. Kaip minėta, dauguma mokslininkų laikosi nuomonės, kad atsivertimas yra besitęsiantis procesas. Ritualo perėmimas yra pirmas žingsnis ilgame kelyje, asmuo toliau išlieka priklausomas nuo išorinės pagalbos ir paramos (Ragaišis, 2012).

Nuoseklus visų atsivertimo proceso fazių identifikavimas ir įvertinimas, tyrinėjant bet kurio religinio atsivertimo eigą, leidžia atlikti visapusišką proceso analizę ir atskleisti esminius bruožus bei prasmę. Skirtingų mokslo šakų studijos rodo, kad atsivertimas yra kompleksinis procesas, kuriame svarbūs veikiantys elementai yra ne tik konvertitas ir jo asmenybė, bet ir įvairūs išoriniai įvykiai, žmonės bei institucijos. Vieningo atsivertimo modelio taikymas skirtingų mokslo sričių (psichologijos, sociologijos ir kt.) tyrimuose naudingas ieškant holistinio atsivertimo fenomeno aiškinimo tarpdisciplininiu lygmeniu.

4. Religinio atsivertimo prasmė

Tradiciškai religijai priskiriamos šios funkcijos: 1) egzistencinė-kompensacinė, teikianti gyvenimo prasmę bei atlygio už patirtas skriaudas viltį; 2) komunikacinė – integruojanti, susiejanti religijos išpažinėjus į institucinę grupę bei skatinanti jų bendravimą; 3) pasaulėžiūrinė (teologinė) – reguliacinė, formuojanti suvokimą apie pasaulį bei įtvirtinanti vertybių ir normų sistemą, kuri reguliuoja visuomenės socialinį elgesį (Advilonienė, 2005). A. Paškus (1990) nurodo, kad religinio atsivertimo prasmė – asmens transformacija ir egzistencinis žmogaus gyvenimo išpildymas.

1. Asmens transformacija ir psichoterapinė religijos funkcija. P. L. Berger ir T. Luckmann nurodo, kad religinio atsivertimo metu vyksta vadinamoji biografinė rekonstrukcija, t. y. atsiversdami žmonės iš esmės keičia savo gyvenimo būdą – „biografiją“. Dažnai konvertitai pastebi: „Aš dabar visai kitas žmogus, palyginus su tuo, koks buvau.“ Tokią savijautą lemia mąstymo ir gyvenimo būdo perorientavimas (Berger, Luckmann, 1999). Biografinė rekonstrukcija žmogui teikia vidinės darnos pojūtį.

Įvairios empirinės studijos patvirtina, kad religinis atsivertimas turi teigiamų psichologinių ir socialinių aspektų ir siejamas su aukštesne asmens saviverte, mažesniu nerimu ir depresija, didesniu ramybės jausmu ir krizinių situacijų išsprendimu atleidimo pasekoje (Mahoney, Pargament, 2004). Psichologijos mokslo atstovai (C. Jung, G. Allport, V. Frankl) išvelgia teigiamą religijos įtaką žmogaus asmenybei. C. Jungo įsitikinimu, religija yra psichoterapinė sistema tikraja to žodžio prasme, be to, jis išvelgia teigiamą religijos įtaką visuomenei (žr. Paškus, 1990). V. Frankl pripažįsta „neįkainuojamą religijos įtaką protinei sveikatai. Juk be kita ko, religija aprūpina žmogų dvasiniu inkaru, tokiu saugumo jausmu, kokio jis niekur kitur negali rasti“ (žr. Paškus, 1990, p. 131–132). Religijos praktika susijusi su teigiamai žmogaus psichiką veikiančiais jausmais – džiaugsmu, entuziazmu, viltimi, ramybe, ištvirme – kurie gydančiai veikia žmogaus gyvenimą visose srityse. Pasak S. Juknevičiaus (2011), ne tik vidinė tikėjimo atrama veikia gydančiai, tikėjimo išraiška – religinės apeigos – taip pat atlieka terapinę funkciją, kuri pasireiškia tuo, kad „apvalo sąsąmonę, išskiria ir įtvirtina pagrindinius dvasinės raidos etapus, sukuria socialinės bei ontologinės integracijos modelius. Mistika – būtina visuomenės dvasinės sveikatos sąlyga“ (Juknevičius, 2011, p. 81). Terapinę poveikį daro ir žmogaus kančios įprasminimas, kurį teikia religinis tikėjimas. Kenčiantis tikintis žmogus išvelgia fizinio ir dvasinio skausmo prasmę ir taip atranda veiksmingą krizės įveikos būdą, tvirtą vidinį atramos tašką ir visapusiškai pastiprinamas, įgalinamas iškęsti vargus bei priimti sudėtingus iššūkius.

Pasaulyje vis labiau įsigalint holistinio sveikatos modelio sampratai, religijos ir sveikatos ryšio studijos sulaukia vis didesnio įvairių sričių mokslininkų dėmesio. Įvairiose šalyse atliktų tyrimų rezultatai (H. Koenig, J. Levin ir kt.) patvirtina, kad religiniai įsitikinimai ir tikėjimo praktinė išraiška daro teigiamą įtaką psichinei, fizinei ir dvasinei žmonių sveikatai (žr. Lee, Newberg, 2005). Vis dėlto trūksta kokybiškų šiuolaikinių studijų, kurios nušviestų psichologinius, socialinius, elgesio ir biologinius mechanizmus ir modelius, kurie nusakytų, kaip religija siejasi su asmens sveikata.

2. Žmogaus egzistencijos įprasminimo funkcija. Religija padeda žmonėms atrasti kančios, visuotinės ir asmeninės misijos prasmę. Psichiatro V. E. Franklo teigimu, religija yra svarbi dėl jos atliekamos egzistencinio įprasminimo funkcijos. Prasmės poreikį žmogaus gyvenime jis laiko visuotiniu ir nurodo, kad laikiną prasmę žmogus gali atrasti ir „be Dievo“, tačiau tik religija kreipia jį atrasti galutinę prasmę. Tikėjimas žmogui teikia nesugriaunamos ramybės, dvasinio pastovumo ir visuotinio prasmingumo pagrindą (Trimakas, 1996). Vienas G. Allport aprašytų psichinės brandos kriterijų – „brandumas reikalauja vienijančios gyvenimo filosofijos, kuri teiktų žmogui gyvenimo kryptį“ (Paškus, 1990,

p. 36). Teikdama žmogui vienijančią gyvenimo filosofiją, religija *brandina asmenį* kaip asmenybę: suvienija jo veiklą, darbus, individo egzistencijai teikia prasmę ir suteikia atsakomybės. E. Eriksono atlikta atsivertusiųjų studija patvirtina, kad atsivertę žmonės iš tiesų įgyja brandžios asmenybės bruožų: realiau ir kukliau save vertina, yra platesnės pasaulėžiūros, turi aukštesnius gyvenimo siekius (žr. Trimakas, 1997). Gilesnis savo vaidmens visatoje ir visuomenėje pažinimas skatina altruistinius troškimus, kurių raiška pastebimai koreguoja bendrą visuomenės gerovę tiek vietiniu, tiek pasauliniu mastu. Apie gyvenimo įprasminimo svarbą kalba ir kiti žmogaus psichikos specialistai. C. Jungo teigimu, savęs realizacija yra galutinis žmogaus gyvenimo tikslas, žmogus pasiekia autentišką būtį tada, kai jo dvasinis potencialas realizuojamas ir įtraukiamas į brandaus gyvenimo visumą.

Be religijos daromos teigiamos įtakos asmeniui psichologine prasme, apie religijos naudą bei prasmę galima kalbėti ir teologiškai. Bažnyčios Magisteriumas nurodo, kad žmogus pagal savo prigimtį ir pašaukimą yra religinė būtybė: „Žmogus yra sukurtas tam, kad gyventų vienybėje su Dievu, kuriame randa savo laimę“ (KBK, 2012, §44–45). Judaizmo filosofo ir teologo M. Buberio aprašytoje žmogaus santykio su pasauliu koncepcijoje Dievas traktuojamas kaip amžinasis „Tu“, o santykis su Dievu yra vienintelis „Aš – Tu“ santykis, kurį žmogus gali nuolat puoselėti. Visa egzistencija grindžiama nenutrūkstamu santykiu su Dievu. Savęs atradimas Dieve ir šio santykio puoselėjimas yra esminis žmogaus gyvenimo tikslas būties požiūriu, nes tik puoselėdamas šį santykį žmogus gali visapusiškai pažinti save, kitą žmogų, Kūrėją ir visą kūriniją bei atrasti iš prigimties teisingus būdus ir priemones, kaip elgtis visų iššūkių akivaizdoje. Religinis tikėjimas žmogui nurodo žmogiškosios savirealizacijos gaires prigimtinėje jo būties prasmės plotmėje. Tik gyvenimas, atsižvelgiant į unikalią žmogaus prigimtį, dieviškojo ir žmogiškojo santykio lygmenyje, gali užtikrinti visapusišką asmens sveikatą visose jo egzistencijos plotmėse.

Bažnyčios Magisteriumo nuostatos dėl religinio ugdymo akcentuoja asmeninio atsivertimo svarbą. Bendrasis katechezės vadovas pabrėžia, kad „tikėjimas verčia keisti gyvenimą, „atsiversti“ (*metanoia*), t. y. iš pagrindų perkeisti protą bei širdį; jis lemia, kad tikintysis išgyvena Evangelijos atvertą naują būties, gyvenimo, bendro gyvenimo su kitais būdą. Taip gyvenimas perkeičiamas visos krikščionio egzistencijos plotmėmis“ (Bendrasis katechezės vadovas, 2007, §55). Atliktas tyrimas patvirtina Bažnyčios keltą religinio atsivertimo, kaip svarbaus asmens gyvenimą perkeičiančio veiksnio, idėją ir papildo ją, detalizuodamas šio reiškinių bruožus.

Išvados

1. Religinis atsivertimas yra sudėtingas, daugiasluoksnis ir sunkiai apibrėžiamas procesas, kuris aiškinamas integruotai – teologijos, filosofijos, psichologijos, sociologijos ir antropologijos perspektyvoje.
2. Religinis atsivertimas apima religinio pokyčio procesą, kai asmuo visiškai transformuojasi, paveikiant įvairius jo gyvenimo aspektus. Tai daugybė skirtingų įvykių, patirčių, ideologijų, žmonių ir institucijų. *Atsivertimo* sąvoka nusako tiek asmeninius, tiek kolektyvinius pokyčius bei bendruomenės pakeitimą.
3. Religinis atsivertimas žmogaus gyvenime pasireiškia radikaliu vidiniu dvasiniu pokyčiu ir / arba išoriniais raiškos elementais. Vyksta asmens vidinis persiorientavimas santykyje su Šventybe, kuris išoriškai reiškiasi išitraukimu į tam tikros religinės konfesijos ar grupės veiklą. Išoriškai pasireiškiantį religinį atsivertimą ne visada lydi vidinis dvasinis atsivertimas. Atsivertimas įvyksta staiga, vyksta dramatiškai arba lėtai. Dvasinis atsivertimas nėra vienkartinis, bet visą gyvenimą besitęsiantis procesas.
4. Atsivertimo procesas vyksta tam tikra fazių seka. Svarbūs veiksniai yra aplinka, kurioje asmuo gyvena, ir patiriamos ribinės patirtys krizių metu. Dėl atsivertimo metu vykstančių vidinių egzistencinių apsisprendimų ir įsipareigojimų dėl tikėjimo dvasiniame ir socialiniame lygmenyse, vyksta identiteto transformacija, nusistovi nauji įsitikinimai ir elgsena.
5. Asmens transformacija ir egzistencinis žmogaus gyvenimo išpildymas – esminė religinio atsivertimo prasmė. Religija atlieka teigiamą psichoterapinę funkciją, įprasmina žmogaus egzistenciją, brandina asmenį ir kreipia jį į amžinąjį santykį su Dievu, kuriame atsiskleidžia visa žmogaus būties prasmė. Holistinio sveikatos modelio ir šiandienos iššūkių kontekste tai daro teigiamą poveikį asmenybei, jo protinei ir dvasinei sveikatai.

Gauta 2013 10 10

Pasirašyta spaudai 2014 02 14

Literatūra

- Advilonienė, Ž. (2005). *Sociologija. Mintis ir veiksmas*. Žurnalas [interaktyvus], nr. 2. Kaunas: KTU. Prieiga internete: http://www.ku.lt/sociologija/files/2005_nr.02.118-127.pdf [žiūrėta 2013-09-13].
- Biolo, S. S. J. (1992). *Žmogus priešais Dievą: filosofijos ir religijos pagrindai*. Vilnius: Lumen.
- Berger, P. L., Luckmann, T. (1999). *Socialinis tikrovės konstravimas: žinojimo sociologijos traktatas*. Vilnius: Pradai.
- Dvasininkijos kongregacija. (2007). *Bendrasis katechezės vadovas*. Kaunas: Katalikų interneto tarnyba.

- John, A. A. (2007). *The Impact of religious conversion on cultural identity*: doctor dissertation. University of South Africa [interaktyvus]. Prieiga internete: <http://uir.unisa.ac.za/bitstream/handle/10500/1086/thesis.pdf;jsessionid=9257F58907BF398A4D35BE84853D7FB3?sequence=1> [žiūrėta 2013-09-24].
- Jovaiša, L. (2007). *Enciklopedinis edukologijos žodynas*. Vilnius: Gimtasis žodis.
- Juknevičius, S. (2011). *Pasąmonė ir religija*. Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas.
- Katalikų Bažnyčios Katechizmas*. (2012). Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai
- Kim, D. Y. (2011). *L. Rambo's interdisciplinary approach to religious conversion: the case of St. Augustine: doctor dissertation* [interaktyvus]. Prieiga internete: http://dcommon.bu.edu/xmlui/bitstream/handle/2144/1409/kim_dong_young_thd_2011.pdf?sequence=1 [žiūrėta 2013-09-26].
- Kunzmann, P., Burkard, F. P. (1998). *Filosofijos atlasas*. Vilnius: Alma littera.
- Lee, B. Y., Newberg, A. B. (2005). Religion and health: review and critical analysis. *Zygon: Journal of Religion and Science* [interaktyvus], vol. 40, no. 2. Chicago. Prieiga internete: <http://www.andrewnewberg.com/pdfs/2005/religionandhealthreview.pdf> [žiūrėta 2013-10-18].
- Maceina, A. (1990). *Religijos filosofija*, d. 1. Vilnius: Katalikų pasaulio leidinys.
- Mahoney, A., Pargament, K. I. (2004). Sacred Changes: spiritual conversion and transformation. *Journal of clinical psychology* [interaktyvus], vol. 60. Bowling Green State University. Prieiga internete: <http://blog.lib.umn.edu/gschache/greggblogs/sacred%20changes/Sacred%20ChangesSpiritual%20conversion%20%26%20Transformation.pdf> [žiūrėta 2013-09-25].
- Maritenas, J. (1975). *Protu ir tikėjimu*. Putnam: Immaculata Press.
- Paškus, A. (1990). *Asmenybė ir religija: psichologinio vystymosi perspektyvoje*. Chicago: Į laisvę fondo leidinys, nr. 22.
- Popiežius Benediktas XVI. (2011). *Apaštališkas laiškas motu proprio forma, kuriuo skelbiami Tikėjimo metai „Porta Fidei“*. Prieiga internete: <http://www.tikejimometai.lt/w/index.php?id=32> [žiūrėta 2013-09-26].
- Popiežius Jonas Paulius II. (1990). *Enciklika apie mesijinio priesako nuolatinį galiojimą „Redemptoris Missio“*. Katalikų interneto tarnyba [interaktyvus]. Prieiga internete: http://www.lcn.lt/b_dokumentai/enciklikos/redemptoris-missio.html [žiūrėta 2013-09-26].
- Pukelis, K. (1998). *Mokytųjų rengimas ir filosofinės studijos*. Kaunas: Versmė.
- Raeper, W., Smith, L. (1996). *Po idėjų pasauli: religija ir filosofija seniau ir dabar*. Vilnius: Alma littera.
- Ragaišis, M. (2012). *Atsivertimas: eiga ir veikiantys asmenys*. Pranešimas nacionalinėje mokslinėje-praktinėje konferencijoje „Tikėdami suprasite“. Vilnius: Lietuvos edukologijos universitetas. „Marijos radijo“ laidos „Akademija“ įrašas, 2012 m. liepos 2 d., 17:20 val. Prieiga internete: <http://www.marijosradijas.lt/radijo-laidos/pokalbiai/23301-2012-07-02-17-20-akademija.html> [žiūrėta 2013-09-26].
- Trimakas, K. A. (1998). *Tikint brestti: II. Egzistencinio apsisprendimo psichologija*. Kaunas: Lietuvos katechetikos centro leidykla.
- Trimakas, K. A. (1997). *Asmenybės raida gyvenime: I. Egzistencinio apsisprendimo psichologija*. Kaunas: Tarpdiecezinė katechetikos komisija.
- Trimakas, K. A. (1996). *Žmogaus aukščiausi skrydžiai: religinių išgyvenimų psichologija*. Kaunas: Tarpdiecezinė katechetikos komisija.
- Vorgrimler, H. (2003). *Naujasis teologijos žodynas*. Kaunas: Katalikų interneto tarnyba.

FEATURES AND THE MEANING OF RELIGIOUS CONVERSION

Vaineta Juškienė, Iveta Piktuižytė

Summary

A human is a being who searches, looks into the deepness of self and attempts to identify one's place in the plane of other people and the whole Universe, as well as to unriddle the mysteries of one's existence. The answers for the fundamental questions of the meaning of life that transpierce the key essence of a human, have

been sought by many interdisciplinary specialists in all times. The natural quest for the relationship with the supernatural Sacredness has manifested itself throughout the history in various religions and religious actions, as well as forms of worship. According to the Magisterium of the Church, the desire for God is written in the human heart, and only in God a man can find truth and happiness. Following the contact between the grace of God and the human freedom, a person responds to God by the act of faith. The experience of such a subjective relation with the Sacredness often leads to a radical sudden change in a person's life, as a result of a religious conversion. Religious conversion comprises an internal process that transpires the whole personality and is a sudden change that fundamentally transforms a human life.

In his encyclical *Redemptoris Missio*, the Pope John Paul II states: "From the outset, conversion is expressed in faith which is total and radical, and which neither limits nor hinders God's gift. At the same time, it gives rise to a dynamic and lifelong process which demands a continual turning away from life according to the flesh to life according to the Spirit. Conversion means accepting, by a personal decision, the saving sovereignty of Christ and becoming his disciple" (RM, 1990, §46). Following the objectives of the Church to deepen the faith and renew evangelisation during the Year of Faith (PF, 2011, §12), it is relevant to discuss the process of religious conversion as a qualitative change which may inspire both personal and collective changes. In this article we will try to actualize this phenomenon as an important factor and one of the fundamental elements of spiritual health and immunity to various social and personal spiritual pathologies in contemporary society. In this context, discussion and specification of a multidimensional phenomenon of religious conversion is problematic. This research aims to answer the following scientific questions: what are the typical features of a religious conversion? What are the factors that can influence the dynamics of this process? What are the changes a personal religious conversion may inspire?

The object of this article – religious conversion.

The aim of the research – to reveal the features and meaning of religious conversion.

Research methods: scientific literature analysis, analysis of the Church documents, systematization.

The research is based on the following methodological concepts:

- neo-thomistic theological and philosophical thought concerning the spiritual nature of a human being, the integrity of a human body and soul, as well as the belief that the most significant personal characteristics become relevant only within the context of a human relationship with God (Marientas, 1975; Jovaiša, 2007; Pukelis, 1998);

- according to the Magisterium of the Church concerning the necessity for an authentic repeated conversion to the Lord and total transformation of a human existence as a consequence of conversion (KBK, 1996, §1426–1432; PF, 2011, §6).

Religious conversion is a complex, multidimensional and hardly definable process, the explanation of which is integrated: it is explained according to theological, psychological, sociological and anthropological aspects. The explanation of the concept of “religious conversion” depends on the aspect chosen. Conversion (gr. *metanoia*, lot. *conversio*) – is a concept often found in the New Testament, marking every religious or ethical reorientation, which consists of a radical and fundamental religious act, as a result of an intense religious experience, related to subjective reality. That is a process of a complex, multidimensional religious change, during which a complete personal transformation takes place, which affects various aspects of life and which is influenced by many different events, experiences, ideologies, people, institutions, as well as the relation between all these factors. The experience of the converts testifies about the continuous transformation process, the type of which is determined by the motives of the converts, based on the experience of the change. In a wider sense, religious conversion defines both personal and collective changes, as well as the change of affiliation to a certain community.

From theological perspective, a person’s ability to turn away from faulty priorities of life is enabled by the grace of God. Thus, looking from the theological perspective, conversion is a result of the advanced grace of God rather than human effort.

According to the level of manifestation of religious conversion in a person’s life, we can talk about intrinsic spiritual conversion and conversion’s external manifestation. A person’s inner reorientation in the relation to the Sacredness takes place during the intrinsic spiritual conversion. Religious conversion can manifest externally as joining a certain religious confession or group. The externally manifesting religious conversion is not always led by an inner spiritual conversion. A conversion takes place during a sudden, dramatic or slow process. Despite of the type of religious conversion, this phenomenon is characterized by continuity which reveals itself through the internal and external behaviour of the convert, as well as its consequences. Thus, a true spiritual conversion is not a single event, but a process, which lasts throughout the whole life.

The complex process of religious conversion takes place in a sequence of stages. L. Rambo (1993) has introduced the model of religious conversion which has been widely recognized. Seven stages of the process of religious conversion are

usually identified: *context, crisis, quest, encounter, interaction, commitment and consequences*. This model suggests that it is important to analyse and evaluate the context of a convert's life as a first step during the research of religious conversion process of any kind. Various factors of micro and macro environment of a convert have an important role during conversion process. Feelings of dissatisfaction that are caused by social or cultural factors can stimulate a search for changes and new opportunities, as well as the influence of a family members and religious community. Often threshold experiences and crisis encourage a person to search for one's meaning and, following subjective religious experiences, he encounters the Sacred and/or a religious group which performs the work of evangelization. This new encounter leads a convert to a further interaction that brings new knowledge and ways to live, new ideals, inspirations and a large scale of various emotions and feelings. As a following stage, a convert must make a vast array of an inner *existential determinations* and commitments within one's spiritual and social dimensions. These determinations and commitments are a fundamental basis of the faith and are necessary for a further development. As a consequence of a commitment to accept one's relationship with God and/or to join a certain religious group, a convert experiences an identity transformation, new beliefs and behaviour settle and noticeably change his life. By following the analysis of various circumstances and active agents in the process of conversion, the consequences of conversion can be evaluated. Only identification of actual and noticeable changes in life of a convert and the levels these changes manifest can confirm that religious conversion has really occurred.

It is important to identify and assess all the stages of conversion process, as only such a comprehensive analysis of the process can reveal the fundamental features and the meaning of the phenomenon on a broad scale. Various scientific studies show that religious conversion is a complex process where important active agents are not only a convert with his personality but also an external circumstances, people and institutions. Adaptated unanimous model of the process of conversion within an interdisciplinary research studies will contribute to a holistic interpretation of conversion phenomenon and reveal it's multidimensional patterns.

The main and essential meaning of religious conversion is a personal transformation and existential fulfilment of a human life. The emotional, spiritual, social and intellectual dimensions of life go through a deep impact. Religion gives meaning to a human existence, makes a person more mature, leads to finding personal, global and final meaning, complete knowledge of oneself and the other, as well as the creation of a valuable relation with God. Religion performs a positive psychotherapeutic function by providing psychological and spiritual peace, the sense of

harmony, hope, optimism and meaning of life, promotes social networking and provides social and emotional support. In the context of the challenges of today religion has a positive effect on personality, mental and spiritual health and is a key factor of public health and processes in society. The research has confirmed the concept of the Church and has revealed religious conversion as a significant factor that transforms lives, also contributed to the explanation of the concept by specifying the patterns of this phenomenon.